

Tym wątpliwościom przeciwstawił biskup Jan wiarę swoją i wiarę ludu polskiego z XIV wieku, że jest rzeczą niemożliwą, nie do uwierzenia ¹⁵⁾, by Maria była w ziemi pogrzebana, i jej jako Królowej niebios wierszem swoim złożył hołd godny. Właśnie dlatego, że te wątpliwości były mu znane, tym jaśniej wynika, jak silna była wiara dusz polskich w fakt Wniebowzięcia.

Proza *Salve salutis ianua* stanowi obok nieco starszej pieśni *Bogu Rodzica* początek naszej poezji maryjnej.

Kraków

Ks. ALEKSY KLAWEK

POWSTANIE I ROZWÓJ LITANII DO NAJSW. MARI PANNY

Modlitwa litanijna znana jest w kościele już od pierwszego wieku ery chrześcijańskiej, zaś początkami swoimi sięga daleko w historię Starego Testamentu. Odmawiano ją zwykle przed rozpoczęciem Najsw. Ofiary. Przeważnie diakon odczytywał donośnym głosem inwokacje, na które wierni odpowiadali chórem: *Kyrie eleison, te rogamus audi nos*¹⁶⁾. Około V w. znane już były w kościele litanie, odmawiane prywatnie, bez łączenia ich ze Mszą św. Powstały one w Rzymie, skąd pobożność chrześcijańska rozniosła je po całym świecie katolickim. Były to przede wszystkim litanie do Wszystkich Świętych. Pierwsze ślady litanii do N. Marii Panny spotykamy dopiero w XII w.¹⁷⁾ Modlitewnik św. Elżbiety z Schönau zawiera szereg elogii, pisanych na cześć N. Marii Panny, których tytuły weszły później do litanii maryjnych, np.: *ave Mater gratiae, ave Mater misericordiae, Refugium miserorum, Creatoris sanctissima Mater, Sancta Dei genitrix*, itp. W XV w. była już znana większa liczba litanii maryjnych, pisanych przeważnie po łacinie.

Św. Kongregacja Obrzędów dekretem z dnia 6. II. 1894 orzekła, że publicznie mogą być odmawiane tylko te litanie, które na mocy bulli papieża Klemensa VIII znajdują się w brewiarzu i w późniejszych wydaniach Rytułu Rzymskiego, zatwierdzonego przez Stolicę

¹⁵⁾ Tekst poznański mniej stanowczo się wyraża: *sed est displicibile, immo indicibile in terra sepultam*.

¹⁷⁾ W. Schleussner, *Zur Entstehung der lauretanischen Litanei*, w *Tüb. Theol. Quartalschrift* 1926, s. 257 nn.

Apostolską²⁾). Ponieważ odnośnie do N. Marii Panny w brewiarzu i Rytuale znajduje się tylko tekst t. zw. litanii loretańskiej, dlatego — biorąc pod uwagę powyższy dekret — uwagi nasze na temat litanii maryjnych dzielimy na dwie grupy: a) odnośnie do litanii loretańskiej i b) odnośnie do wszelkich innych tekstów litanii, będących w prywatnym użyciu. Rozważania powyższe poprzedzimy wyjaśnieniem samego słowa litanía.

Nazwa litanía pochodzi od greckiego słowa *litaneuô* = „pokornie proszę“, „błagam“. Słowo to, chociaż znane jest od czasów Homera, rzadko jednak występuje u pisarzy klasycznych. W liturgii chrześcijańskiej pierwszych wieków nie miało ono jasnego i zdecydowanego znaczenia. Oznaczało najróżnorodniejsze rodzaje modlitw odmawianych przeważnie na dwa chóry. Po jednej stronie stał kapłan lub śpiewak, któremu z drugiej strony odpowiadał chór albo wierni. Jeśli taką modlitwę nazwiemy litanią, to możemy powiedzieć, że litanie były znane już w Starym Testamencie, a nawet F. Cabrol³⁾ wspomina o litanjach u narodów pogańskich odmawianych na cześć Zeusa czy bogini Isis. W St. Test. jako klasyczny przykład litanii uważa się Psalm 136 (Vulg. 135), który wylicza przymioty i dobrodziejstwa Boże i po każdym powtarza jako refren: *albowiem na wieki miłosierdzie Jego*.

Z końcem IV w. liturgia chrześcijańska zacieśniła pojęcie litanii do modlitw, w których cechą dominującą jest błaganie, usilna prosba, z którą zwracamy się do Boga i do Świętych Pańskich. Dlatego wszystkie litanie w owych czasach miały w drugiej swej części formę dzisiejszych suplikacji, gdzie po każdej prośbie oddzielnie powtarzano, załżeńie od tego, do kogo w litanii się zwracano, słowa: *ora pro nobis, miserere nobis* lub *libera nos Domine* względnie *Domina*.

Historia litanii loretańskiej, jej początek i rozwój łączą się ściśle z historią domku w Loreto. Kiedy kult Matki Bożej w Loreto wzrastał się i z roku na rok wzrastała liczba pielgrzymów, razem z nią powstawały coraz to nowe modlitwy ku czci N. Marii Panny. Między nimi na pierwszy plan wysunęła się Litanía. O litanii loretańskiej mamy pierwszą wzmiankę z 10 listopada 1531⁴⁾). Śpiewano ją tam z okazji

²⁾ Decreta authentica Congregationis S. Rituum, Romae 1900, vol. III, s. 260.

³⁾ F. Cabrol, Litanies dans les religions paiennes et dans la religion juive, art. w Dict. d'Arch. et Lit., t. IX, c. 1569.

⁴⁾ H. Leclercq, w art. Lorette, w D. A. et Lit., c. 2504.

ceremonii poświęcenia nowego ogrodzenia w około domku w Loreto. Vogel⁵⁾ wylicza znanych już wtedy sześć różnych tekstów tej litanii, ale twierdzi, że zostały one wydrukowane dopiero po roku 1576. A. de Santi⁶⁾ podaje, że już w roku 1537 w każdą sobotę w Loreto modlono się publicznie i śpiewano litanie do N. Marii Panny. Nie wiemy jednak, czy to był już wtedy ten sam tekst litanii, jaki my dziś posiadamy. Jest rzeczą pewną, że w samym Loreto było kilka formularzy litanii maryjnych, o czym świadczy dekret S. R. C. z dnia 15 marca 1608 r.: *Non consuevit S. R. C. approbare alias litanias praeter... eas, quae recitantur de B. Maria in Ecclesia Lauretana iuxta decretum Clementis P. P. VIII*⁷⁾. W nowszych czasach niektórzy autorzy usiłowali dowieść, że litanie loretańskie początkami swoimi sięgają czasów apostołskich. H. Leclercq i inni liturgiści⁸⁾ uważają to twierdzenie za legendę nie opartą na żadnych poważnych dowodach. Można by jeszcze przyjąć odnośnie do powstania litanii loretańskich datę 1489, jako najwcześniejszą, proponowaną przez Muri'ego, którą jednak de Santi zbija, jako pozbawioną wszelkich podstaw. Muri opiera swoje dowody na srebrnej płycie, znajdującej się w skarbcu w Loreto, z wyrzeźbioną na niej litanią loretańską i z podpisem Pawła Sabellusa, ówczesnego księcia albańskiego. De Santi jednak uważa, że ów Paweł Sabellus nie jest nikim innym jak tylko ambasadorem cesarskim przy papieżu, żyjącym na początku XVII wieku. Zatem litanie przez niego napisana, czy ofiarowana, nie może służyć jako dowód na to, że podobne litanie istniały już z końcem XV w.

Jest pewne, że dzisiejszy tekst litanii loretańskiej rozwinął się z szeregu litanii znanych i odmawianych w Loreto. Z tego też względu trudno jest powiedzieć cośkolwiek o samym autorze tej litanii. Wielki znawca i badacz litanii loretańskiej, Iustinus Miechovien-sis, w swojej obszernej i wyczerpującej pracy na ten temat umieszcza taką uwagę: *Quisnam fuerit auctor seu primus inventor illius* (t. j. litanii loretańskiej) *compertum non habeo*⁹⁾. Litanie loretańskie co do swojej objętości stale się powiększały, aż położył temu kres dekret

⁵⁾ Cyt. przez H. Leclercq'a w art. Lorette, w D. A. et Lit. t. IX, c. 2504.

⁶⁾ A. de Santi, Die Lauretanische Litanei aus dem Italienschen von I. Nörpel, Paderborn 1900, s. 28.

⁷⁾ Decreta authentica S. C. R. Romae 1900, t. I, s. 69.

⁸⁾ Por. art. cyt. c. 2505.

⁹⁾ Por. Iustinus Miechoviensis, Discursus Praedicabiles super Litanias Lauretanas, Neapoli 1857, s. 14. Zobacz niżej str. 113 nn.

S. C. R. z dnia 2 sierpnia 1631 r., który orzekł: „Nihil addendum in Beatae Mariae Virginis, sed omnino recitari debere, prout iacent impressae pro Domo Lauretana“¹⁰⁾). Od tego czasu pojawi się jeszcze kilka nowych wezwań w litanii loretańskiej, ale one będą już zatwierdzone przez samą Stolicę Apostolską.

Pius VII, powróciwszy po cztero i pół letniej niewoli do Rzymu, zawdzięczając opiece Matki Najśw. swój szczęśliwy powrót, poleci dekretem z dnia 15 września 1815 r. wstawić do litanii loretańskiej nowe wezwanie: *Auxilium christianorum ora pro nobis*¹¹⁾). Wezwanie to pojawiło się po raz pierwszy już w r. 1576 w jednej z litanii odmawianych w Loreto, a zaczerpnięte zostało ze starego manuskryptu z r. 1524, gdzie występowało pod formą trzech podobnych wezwań: *Advocata christianorum, refugium desperatorum i auxilium peccatorum*. Pius IX po ogłoszeniu dogmatu o Niepokalanym Poczęciu w r. 1854 zezwolił na włączenie do litanii loretańskiej wezwania: *Regina sine labe originali concepta ora pro nobis*¹²⁾). Inne wezwania, dodane do litanii po r. 1815, były dyktowane zwykle potrzebą chwili. Tak np. papież Leon XIII, żyjący w niezwykle ciężkich i trudnych dla kościoła czasach, uciekał się często o pomoc do N. Marii Panny dobrej rady z Genazzano, do której od dziecka miał szczególne nabożeństwo i na Jej cześć włączył do litanii wezwanie: *Mater boni consilii ora pro nobis*¹³⁾). Tenże sam papież swoim Breve z dnia 10 grudnia 1883 r. na prośby OO. Dominikanów polecił dołączyć na koniec litanii wezwanie: *Regina Sacratissimi Rosarii ora pro nobis*¹⁴⁾). Benedykt XV dodał wezwanie: *Regina pacis*. Wezwanie: *Królowo Korony Polskiej*, właściwe tylko polskiemu tekstowi litanii loretańskiej, ma dość długą historię. M. Skrudlik¹⁴ twierdzi, że już od r. 1656 dołączane było stale przez Polaków do odmawianych litanii loretańskich, chociaż Stolica Apostolska żadnych pod tym względem decyzji nie podjęła. Urzędowo dopiero papież Pius X dekretem z 28 listopada 1908, zatwierdził to wezwanie, oddając Polskę w szczególniejszą opiekę N. Marii Panny. Ogłoszenie dogmatu o Wniebowzięciu Matki Bożej dało Ojcu św. Piusowi XII podstawę do włączenia w litanię nowego wezwania: *Regina in coelum assumpta ora pro nobis*.

¹⁰⁾ Decreta auth. S. C. R. t. I, s. 158.

¹¹⁾ Decreta S. C. R. t. III, s. 155.

¹²⁾ Księga Pamiątkowa Maryańska, Lwów 1905, t. I, s. 49.

¹³⁾ Decreta S. C. R. t. III, s. 141.

¹⁴⁾ M. Skrudlik, *Królowa Korony Polskiej*, Lwów 1950, s. 140.

W Polsce tekst litanii loretańskiej przyjął się bardzo wcześnie. Jeszcze przed ustaleniem go przez Ś. Kongregację Obrzędów, był on już powszechnie znany i używany. Różnice były minimalne, w porównaniu z później urzędowo ogłoszonym tekstem z r. 1631. Dotyczyły głównie trzech wezwań, a mianowicie: *Matko łaski Boskiej*, zamiast: *Bożej, naczynie dziwnego nabożeństwa*, zam.: *wybornego*, lub jak miały jeszcze późniejsze teksty: *osobliwego nabożeństwa*, i *uciecho utrapionych*, zam.: *pocieszycielko strapionych*. Bardziej ciekawe jest to, że litania ta nosiła do r. 1631 tytuł: „Litania Najświętszej P. Marii, dla szczęśliwej śmierci i łaski do niej potrzebnej otrzymania”. Jak wskazuje przedmowa do tej litanii, zapisana w modlitewniku z r. 1628, z biblioteki PP. Benedyktynek w Staniątkach, pt. „Officium albo Godzinki o przenajświętszym i niepokalanym Poczęciu P. Marii”, litania ta była ogólnie odmawiana przez wiernych w celu uproszenia sobie łaski szczęśliwej śmierci. W tym celu wierni, szczególnie osoby zakonne, łączyły się w religijne związki, w których zobowiązywali się wzajemnie do odmawiania tej litanii jeden za wszystkich i odwrotnie, z dołączeniem do niej modlitwy do św. Józefa. Na początku XVII w., jak podaje przedmowa do tej litanii, było w ten sposób zrzeszonych we Włoszech, w Niemczech, we Francji, a nawet w Indiach ok. 17 000 ludzi. Tekst tej litanii w tym okresie zaczynał się już ustalać. Już w rok po dekreście S. C. R., zabraniającym jakiegokolwiek dodatku do litanii, spotykamy u nas dosłowne tłumaczenie tejże litanii, z zachowaniem wszelkich przepisów Stolicy Apostolskiej. Tekst ten, z modlitewnika, będącego własnością PP. Norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie, z roku 1632, zatytułowany: „Litania Loretańska o Najświętszej Pannie Maryey” przytaczamy w całości:

Kyrie eleyson
 Chryste eleyson
 Kyrie eleyson
 Chryste usłysz nas
 Chryste wysłuchaj nas
 Ojczy z nieba Boże — zmiłuj się nad nami
 Synu Odkupicielu świata Boże — z. ś. n. n.
 Święta Trójco jedyny Boże — z. ś. n. n.
 Święta Marya — módl się za nami
 Święta Bogarodzico — m. ś. z. n.
 Święta Panno nad Pannami — m. ś. z. n.
 Matko Chrystusowa — m. ś. z. n.
 Matko łaski Bożej — m. ś. z. n.
 Matko najczystsza — m. ś. z. n.

Matko najśliczniejsza — m. ś. z. n.
 Matko niepokalana — m. ś. z. n.
 Matko nienaruszona -- m. ś. z. n.
 Matko najmiłsza — m. ś. z. n.
 Matko przedziwna — m. ś. z. n.
 Matko stwórcy — m. ś. z. n.
 Matko odkupiciela — m. ś. z. n.
 Panno roztropna — m. ś. z. n.
 Panno czci godna — m. ś. z. n.
 Panno wślawiona — m. ś. z. n.
 Panno można — m. ś. z. n.
 Panno łaskawa — m. ś. z. n.
 Panno wierna — m. ś. z. n. -
 Zwierciadło sprawiedliwości — m. ś. z. n.
 Stołico mądrości — m. ś. z. n.
 Przyczyno naszej radości -- m. ś. z. n.
 Naczynie duchowne — m. ś. z. n.
 Naczynie poważne — m. ś. z. n.
 Naczynie wybornego nabożeństwa — m. ś. z. n.
 Różo duchowna — m. ś. z. n.
 Wieżo Dawidowa — m. ś. z. n.
 Wieżo z kości słoniowej — m. ś. z. n.
 Domie złoty — m. ś. z. n.
 Arko przymierza — m. ś. z. n.
 Fórtko niebieska — m. ś. z. n.
 Gwiazdo zaranna -- m. ś. z. n.
 Uzdrawienie chorych — m. ś. z. n.
 Ucieczko grzesznych — m. ś. z. n.
 Poczyszycielko utrapionych -- m. ś. z. n.
 Wspomożenie Chrześcian — m. ś. z. n.
 Królowo Anielska — m. ś. z. n.
 Królowo Patryarchów — m. ś. z. n.
 Królowo Proroków — m. ś. z. n.
 Królowo Apostołów — m. ś. z. n.
 Królowo Męczenników — m. ś. z. n.
 Królowo Wyznawców — m. ś. z. n.
 Królowo Panieńska — m. ś. z. n.
 Królowo Wszystkich Świętych — m. ś. z. n.
 Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata — Przepuść nam Panie
 Baranku Boży, który nosisz grzechy świata — Wysłuchaj nas Panie
 Baranku Boży, który nosisz grzechy świata — Zmiłuj się nad nami.
 Chryste usłysz nas -- Chryste wysłuchaj nas.

Wiele modlitewników z XVII—XX w. zawiera także teksty litanii loretańskiej, ale inny jej daje tytuł. Np. modlitewnik z r. 1774, pt.: *Życie bezpieczone i śmierć szczęśliwa ludzi pokutujących w trzeciej Regule świętego Ojca Franciszka*, podaje tekst litanii loretańskiej na-

zywając ją: „Litanią o Niepokalanym Poczęciu N. M. Panny”. W samym tekście, różnice w porównaniu z wyżej cytowaną litanią z r. 1632 są minimalne. Zamiast: *Święta Bogarodzico*, tekst z r. 1774 ma: *Święta Boża Rodzicielko*. Zamiast: *Naczynie wybornego nabożeństwa* jest w tekście późniejszym: *Naczynie dziwnego nabożeństwa*. Zamiast: *Fórtko* jest *Fórto niebieska*. Zamiast: *Wspomożenie Chrześcian* jest: *Wspomożenie wiernych* Zamiast: *Baranku Boży, który nosisz* tekst z r. 1774 ma: *który gładzisz grzechy świata*. Ilość wezwań jest w obu tekstach jednakowa. Późniejsze wydania litanii loretańskich nie wykazują już prawie żadnych różnic, za wyjątkiem samego tytułu. Np. modlitewnik pt.: „Officyum dzienne dla wygody chrześcijańskiej” drukowany na Jasnej Górze w Częstochowie w r. 1836, ma w tekście tylko małą poprawkę w porównaniu z cytowanymi wyżej wydaniem litanii. Zamiast *Pocieszycielko utrapionych*, jak mają wcześniejsze litanie, ten tekst ma: *Pocieszycielko strapionych*. Tytuł tylko tej litanii loretańskiej nie odpowiada jej treści mianowicie: *Litania o Najśw. Maryi Pannie dla otrzymania szczęśliwej śmierci*. Tymbardziej, że ten sam modlitewnik w swojej drugiej części na str. 259 nn. podaje także właściwą litanie loretańską, zatytułowaną *Litania do Najśw. Maryi Panny*, ale każde wezwanie rozwija szerzej i dodaje do niego zastosowanie praktyczne. Oto kilka najciekawszych przykładów, by nie powtarzać całego tekstu. Np.:

Święta Marya, abyśmy cnót twoich naśladowcami być mogli — módl się za nami

Święta Boża Rodzicielko, abyśmy zbawiennych Syna Twego męki i śmierci skutków uczestnikami się stali — módl ś. z. n.

Święta Panno nad Pannami, abyśmy niewinne życie na wzór życia naszego mieli — módl ś. z. n.

Matko łaski Bożej, abyśmy tej łaski przez grzechy nie utracili — módl ś. z. n.

Matko niepokalana, abyśmy światową zarazą obyczajów naszych nie szpecili — módl ś. z. n.

Matko przedziwna, abyśmy przedziwne dobroci Boskiej nad nami dzieła nieustannie wysławiali — módl ś. z. n.

Matko Odkupiciela, abyśmy krwią Jego odkupieni, na nowo się przez grzechy w niewolę czartowską nie oddawali — módl ś. z. n.

Panno wslawiona, abyśmy z postępków naszych nie u ludzi ale u Boga sławy szukali — módl ś. z. n.

Fórto Niebieska, abyśmy sobie dobrem życiem na przyjęcie nas po śmierci w bramy niebieskie zasłużyli — módl ś. z. n.

Ucieczko grzesznych, abyśmy przez zbytne zaufanie w miłosierdziu Boskiem i Twojej opiece zuchwale się grzechów nie dopuszczali — m. s.

Królowo Apostołów, abyśmy rozszerzenia chwały Boskiej za najpierwszy sobie obowiązek poczytywali — módl s. z. n.

Ciekawe jest, że już w tym tekście, pojawia się wezwanie, które Stolica Apostolska zatwierdzi w 50 lat później: *Królowo Różańca Świętego, abyśmy z rozważania tajemnic życia męki, śmierci i chwały Jezusa Chrystusa w Różańcu Świętym zawartych, pobudkę do życia cnotliwego brali — módl s. z. n.*

Litania powyższa ma jasno wytknięty cel: nietylko uczcić N. M. Pannę przez wychwalanie jej cnót i przywilejów, lecz także zachęcić wiernych do naśladowania i praktykowania tychże cnót, w codziennym życiu. Ten cel miał także na względzie synod wileński z r. 1717, kiedy wydał polecenie odmawiania litanii loretańskich publicznie: „Non omittatur ubi est in usu, reducat ubi omissa, inducatur ubi non dum usitata fuit, devota consuetudo canendi Rosarium Marianum, officium Immaculatae Concep., litanias Lauretanus...”¹⁵⁾.

Oprócz litanii loretańskiej, znane były daleko wcześniej w kościele i odmawiane prywatnie t. zw. *Litaniae in honorem B. Mariae Virginis*. Zasadniczą ich cechą jest to, że budową swoją zewnętrzną przypominają litanię do Wszystkich Świętych, zaś liczbą wezwań dwu lub trzykrotnie przewyższają litanię loretańską. Drugą część tych litanii jest zwykłym powtórzeniem drugiej części litanii do Wszystkich Świętych, przerobionej i dostosowanej do Matki Bożej. Część ta zaczyna się od słów: *propitius esto-parce nobis, Domina*. Za najstarsze znane nam dziś teksty litanii poza loretańskich uważa E. Schleussner¹⁶⁾ manuskrypty, pochodzące z XV w. a będące dziś w posiadaniu miejskiej biblioteki w Moguncji. Manuskrypt 312, nieznanego autora, z pierwszej połowy XV w. zawiera samych wezwań określających przymioty Matki Bożej 93, nie licząc drugiej połowy litanii. Tekst tej litanii podajemy w skrócie, pomijając wezwania, znane nam dziś z tekstu litanii loretańskiej. Litania zaczyna się od określeń, nadawanych N. M. P. jako Matce Bożej, np.:

Mater piissima
Mater invicta
Mater misericordiae
Mater Redemptoris
Mater oboedientiae
Mater pudicitiae

¹⁵⁾ Por. *Decretales Summorum Pontificum pro Regno Poloniae et Constitutiones synodorum provincialium et dioecesarum Regni eiusdem ad summam collectae*. Ed. Eduardus Likowski, Posnaniae 1885, t. II, s. 419.

¹⁶⁾ Art. cyt. s. 258.

Mater christiani populi
Mater humilitatis

Wezwania mówiące o paniństwie N. M. P., nie przytoczone w litanii loretańskiej, są następujące:

Virgo virginum
Virgo suavis
Virgo prudens
Virgo pulcherrima
virgo sanctissima
virgo benedicta

Poza tym cytowany wyżej manuskrypt ma cały szereg bardzo ciekawych wezwań, będących wyrazem specjalnego na owe czasy nabożeństwa do N. M. P., przez które z różnych stron starano się naświetlić postać Matki Bożej. Oto najbardziej oryginalne:

Vas electionis
hospitium deitatis
pulchrior luna
cubile divinitatis
 gemma castitatis
 fons hortorum
 porta clausa
 cella brevis.
flos virginitatis
hortus conclusus
cella pigmentaria

Z wezwań czczących tu N. M. P. jako królowę, nie zachowały się w dzisiejszym tekście takie, jak *Regina evangelistarum, discipulorum Domini, innocentium, viduarum*. Reminiscencje biblijne w tej litanii są bardzo słabe. W całym tekście spotykamy zaledwie kilka wzmianek o symbolach ze Starego Testamentu: *ager benedictionis, vellus concha, arca Gedeonis, mulier fortis, mulier sole amicta i paradus Dei — ora pro nobis*. Drugą część tej litanii, zbudowaną na wzór drugiej części litanii do Wszystkich Świętych, a zaczynająca się od słów: *propitia esto — parce nobis, Domina, ab ira tua — libera nos, Domina, a caecitate cordis — l. n. D.*, ta część wspomina prawie o wszystkich scenach z życia N. M. P., zapisanych w N. Testamencie i w apokryfach. Wezwania te mają charakter modlitwy błagalnej i taką błagalną mają też budowę, np.: *per evangelicam annuntiationem tuam — libera nos Domina, per gaudium apparitionis dilectissimi Filii tui — l. n. D., per gaudium gloriosae resurrectionis carissimi Filii tui — l. n. D. itp.* Bardzo ciekawe i świadczące już wtedy o żywej wierze w fakt Wniebowzięcia

N. M. P. jest wezwanie: *per gaudium tuae gloriosae assumptionis et glorificationis — l. n. D.* Litanie kończy się nie jak dzisiejsze teksty wezwaniem: *agnus Dei*, ale werselem: *Ora pro nobis S. Dei Genitrix* i następującą modlitwą: *O alma virginum regina — o sancta mundi domina — o sacra plena gratia — nam tenent tua viscera illum, qui coelum terramque implet maria et infera, deitatis sacrarium — o camera trinitatis mundissima, cuius odoris gratia — quatuor mundi climata — repleta sunt per saecula — deleas nostra crimina — Amen.*

Z polskich tekstów litanii maryjnych posiadamy najstarszy formularz, podany w książeczce do modlenia Marcina Laterny pt. *Harfa duchowna* z r. 1588, znajdującej się w zbiorach starych druków Biblioteki Jagiellońskiej. Jest to litania, prawie w całości oparta na scenach z Pisma św., względnie zapisanych w różnych apokryfach. Przytaczamy ją tu w całości, ze względu na oryginalność wezwań, które nie są tylko suchym podaniem wezwania, ale obszerniej uzasadniają treść każdego z nich. Po wstępnych wezwaniach, właściwych wszystkim tekstom litanii, nieznanemu autorowi zwraca się odrazu do Matki Bożej:

Święta Boża rodzicielko — módl się za nami.

Święta dziewico nad dziewicami -- módl się za nami.

Panno przed wszystkimi wieki od Pana Boga przejrzana — m. ś. z. n.

Panno rozlicznymi w zakonie Pańskim figurami wyrażona i przez święte proroki obwieszona — m. ś. z. n.

Panno cudownie z Joachima i Anny świętych rodziców twoich poczęta i grzechu pierworodnego z osobliwej łaski uchowana — m. ś. z. n.

Panno trzeciego roku Bogu w kościele ochotnie ofiarowana — m. ś. z. n.

Panno okazałymi cnotami i rozliczną łaską znacznie ozdobiona — m. ś.

Panno przez wszystek czas żywota Twego żadnym grzechem bynajmniej nie oszpecona — m. ś. z. n.

Panno najpierw panieństwa ślubem wysoce światu zalecona — m. ś. z. n.

Panno czternastego roku Józefowi z skrytej rady Bożej roztropnie poświęcona — m. ś. z. n.

Panno w kilka miesięcy potem anielskim zwiastowaniem i przedziwnym poczęciem Syna Bożego osobliwie uczczona — m. ś. z. n.

Panno przed porodem, przy porodzie i po porodzie — m. ś. z. n.

Panno do nawiedzenia św. Elżbiety od Ducha św. pożytecznie światu pobudzona — m. ś. z. n.

Panno w domu zachariaszowym pieśnią Magnificat i cudy z synem twoim okazała wślawiona — m. ś. z. n.

Panno od Józefowego w panieństwie podejrzania anielską przestrogą doskonale wyzwolona -- m. ś. z. n.

Panno przez dziewięć miesięcy Syna Bożego bez wszelkiego ciężaru mile nosząca — m. ś. z. n.

Panno popisowi cesarskiemu z Józefem pokornie podlegająca — m. ś. z. n.

Panno bez boleści Syna Bożego w Betlejem rodząca — m. ś. z. n.

Panno Piersiami twymi Boga prawdziwego z weselem karmiąca i Jemu pracowicie służąca — m. ś. z. n.

Panno nawiedzeniem pasterskim bardzo ucieszona — m. ś. z. n.

Panno przy obrzezaniu Pańskim nad niewinnością Jego serdecznie wdychająca — m. ś. z. n.

Panno od trzech królów w domu z dzieciątkiem ubogo znaleziona — m. ś.

Panno czterdziestego dnia po narodzeniu dzieciątka Pana Jezusa do kościoła ofiarę przystojnie niosąca — m. ś. z. n.

Panno do Egiptu odkupiciela świata z Józefem przed Herodem żałośnie unosząca i tam przez kilka lat z częstym nad ślepotą pogańską wdychaniem cierpliwie mieszkająca — m. ś. z. n.

Panno z Egiptu do miasta Galilejskiego Nazaret z synaczką się troskliwie wracająca — m. ś. z. n.

Panno do kościoła Salomonowego niepowinną płci twojej drogę co rok z Józefem i Panem Jezusem nabożnie podejmująca — m. ś. z. n.

Panno niewiadomym pozostaniem Syna twego w kościele wielce zasmuciona i potem dnia trzeciego znalezieniem Jego między doktorami znacznie uweselona — m. ś. z. n.

Panno z pilnością słowa Pana naszego zachowująca i tajemnice Boskie często rozbierająca -- m. ś. z. n.

Panno za ubogim małżeństwem w Kanie Galilejskiej o wino się do Syna łaskawie przyczyniająca — m. ś. z. n.

Panno rozlicznej lekkości prac męki i śmierci Jezusowej rzewliwie żalująca — m. ś. z. n.

Panno Janowi Ewangelicie przed Pańskim skonaniem za matkę pod krzyżem smutno naznaczona — m. ś. z. n.

Panno oglądaniem zmartwychwstałego Pana przed wszystkimi innymi niewymownie ucieszona — m. ś. z. n.

Panno oglądaniem na Wniebowstąpienie Zbawiciela naszego bezmiernie uweselona — m. ś. z. n.

Panno przez Zesłanie Ducha Świętego darów Bożych obficie napelniona — m. ś. z. n.

Panno jedynaście lat po Wniebowstąpieniu na pociechę i podporę wiernych Pańskich w śmiertelnym żywocie mądrze zostawiona — m. ś. z. n.

Panno 60-tego roku żywota twego do chwały wiekuistej z duszą i ciałem po śmierci chwalebnie przeniesiona — m. ś. z. n.

Panno znacznymi cudami przy śmierci i po śmierci przystojnie wstawiona — m. ś. z. n.

Panno nad wszystkie chóry anielskie w niebieskich pałacach wielmożnie podwyższona — m. ś. z. n.

O Maryo oblubienico króla niebieskiego — m. ś. z. n.

O Maryo służebnico Pana twego — m. ś. z. n.

O Maryo przybytku i kościele Ducha Świętego -- m. ś. z. n.

O Maryo ogrodzie zawždy zawarty — m. ś. z. n.

- O Maryo krzu Mojżeszów nie spalony — m. ś. z. n.
 O Maryo bramo wiekuiście zamknięta — m. ś. z. n.
 O Maryo różgo aaronowa cudownym owocem opatrzona — m. ś. z. n.
 O Maryo tronie Salomonów przejasnym złotem i rozlicznym strojem ozdobiony — m. ś. z. n.
 O Maryo okręcie z daleka chleb przynoszącym — m. ś. z. n.
 O Maryo gwiazdo najjaśniejsza — m. ś. z. n.
 O Maryo arko starozakonna niebieską mannę w sobie zawierająca — m.
 O Maryo ozdobo narodu ludzkiego, chwało dworu niebieskiego — m. ś.
 Przyczyńco najpotężniejsza — m. ś. z. n.
 Królowo niebieskich aniołów — m. ś. z. n.
 Królowo Patriarchów i Proroków — m. ś. z. n.
 Królowo błogosławionych Apostołów — m. ś. z. n.
 Królowo niezwycięzonych męczenników — m. ś. z. n.
 Królowo Chrystusowych wyznawców — m. ś. z. n.
 Królowo wszystkich czystość miłujących — m. ś. z. n.
 Królowo wszystkich świętych Bożych — m. ś. z. n.
 Panie zmiłuj się, Jezu Chryste zmiłuj się, Panie zmiłuj się nad nami.

Na tym kończy się tekst litanii, poczym odmawiano „Zdrowaś Mario“, werset i końcową modlitwę.

Litanie o treści biblijnej przyjęły się zarówno u nas, jak i w całym świecie katolickim. Od dekretu Klemensa VIII, znoszącego wszystkie litanie używane w kulcie publicznym za wyjątkiem litanii do Wszystkich Świętych i litanii loretańskiej, dużo tekstów litanii maryjnych wyszło z użytku. Został jednak tekst litanii biblijnej, który w kulcie prywatnym przetrwał aż do początków XX w. Papież Pius IX w r. 1852 nadał odpust 300 dni za każdorazowe pobożne odmówienie tej litanii. Ostatni modlitewnik, w którym spotkałem tekst litanii do M. B. „ex Sacra Scriptura“ został wydany w r. 1901 we Fryburgu przez O. Gaudentego pt. „Orate Fratres“. Tekst ten jest zbliżony do litanii biblijnych z XVI w., zaś formą zewnętrzną przypomina budowę litanii do Wszystkich Świętych. Dziś już tekst biblijny litanii poszedł prawie całkowicie w zapomnienie. Idee jednak w niej wyrażone są zawsze żywe i były po przez długie wieki podstawą pobożności chrześcijańskiej i nabożeństwa do Matki Bożej, jak również stały się źródłem natchnienia dla wielu artystów i poetów, że wspomnę choćby „Cztery litanie“ Mozarta, „Litanię loretańską“ Matejki w kościele mariackim, czy choćby „Litanię do Matki Boskiej“ Juliana Ejsmonda czy „Litanię do Marii Panny“ Jerzego Lieberta¹⁷⁾.

Kraków

Ks. STANISŁAW GRZYBEK

¹⁷⁾ Tomasz Jodelka, Polska poezja maryjna, Niepokalanów 1949, s. 519 i 527.